

V a n ě u r a d r a m a t i z á t o r

Stranou pozornosti odborného studia zůstala zatím jedna složka divadelní aktivity Vladislava Vančury, jeho dramaturgie Stevensonova dobrodružného románu Poklad na ostrově. Vznikla pro Národní divadlo a byla tam uvedena 16. října 1935 odpoledne jako první hra cyklu představení, určených mládeži; do konce sezóny byla pak hrána ještě čtyřikrát.

V rámci celého Vančurova díla jde jistě jen o epizodu, ale ne tak nevýznamnou, že by bylo na místě přecházet ji trvale mlčením.

Není, pokud vím, ani v odborné literatuře o Národním divadle, ani v publikovaných vzpomínkách pamětníků nikde zaznamenáno, jak k této spolupráci Vladislava Vančury s Národním divadlem došlo. Dá se však předpokládat iniciativa agilního dramaturga Františka Götze v době, kdy Vančura byl s Národním divadlem v kontaktu: dramaturgie vznikala v časové souvislosti s Vančurovou hrou Jezero Ukereve, která byla v Národním divadle uvedena nedlouho poté 8. února 1936.

Zachovaný a dostupný text Vančurovy dramaturgie (je uložen v archívu Národního divadla pod sign. R 312) ukazuje, že Vančura zkoncentroval a rozdělil bohatý a poměrně složitě komponovaný děj románu do čtyř dějství, zachycujících uzlové body hlavní dějové linie. Věrnost

románové předloze nutně vedla k tomu, že první dvě dějství (v osamělé rybářské krčmě, v přístavu před vyplutím lodi) jsou z hlediska dramatické výstavby vlastně rozvíjející se expozicí epického příběhu s prezentací postav. Teprve třetí dějství (na palubě lodi, která přistála u ostrova s pokladem) přináší počátek konfliktu s piráty. Dramatickým střetnutím vrcholí hra v čtvrtém dějství (u srubu na ostrově), přímo nabitým překotným spádem děje plného zvrátů. Vzhledem k určení dětským divákům má tak hra velmi účelnou, i když neklasickou stavbu stále se zrychlujícího spádu událostí a stupňovaného napětí. Tato zvláštnost došla ve Vančurově divadelním textu osobitého vyjádření tím, že dramaturg předesílá každému dějství seznam jednajících osob. Hra je svým způsobem Vančurovým příspěvkem k problému specifičnosti divadla pro mládež, v němž se otázky vztahu mezi epickým a dramatickým principem staví jinak než v běžné dramatické a dramaturgické praxi.

Některé motivy děje jsou dramaturgickým přínosem ve srovnání s románovou předlohou: mladý hrdina příběhu Jim (z hlediska určení hry prostředník mezi dětským publikem a kořistnickým světem dospělých) se na loď výpravy dostává jako slepý pasažér; Ben Gun, bývalý pirát, opuštěný svými někdejšími kumpány na ostrově a vlastní nálezce pokladu, je Jimův neznámý bratr (nejde jen o běžný romantický motiv, je to významové obohacení příběhu o názorný příklad vystřízlivění z chamtivé touhy po zlatě);

vlastní inspirátor a dotátor výpravy lord Trelawney nakonec projeví svou bezohlednou mentalitu vznešeného piráta a podle toho je s ním i nakládáno; pirátský předák Silver je v závěru hry v šarvátce zastřelen; Jim prohlašuje nalezený poklad za společný majetek všech poctivých účastníků výpravy. Tyto dějové inovace zřetelně směřují jednak k proměně románové epiky v dramatickou stavbu hry, jsou výsledkem úsilí sevřít epickou látku do dramatického tvaru, **jednak** spolupůsobí k akumulaci ideové tendence hry.

Dramatizátor vychází z vynikajícího překladu Jana Čepa, vydaného 1930 v Románové knihovně Melantricha. Text hry vznikl zčásti proškrtáním přímých řečí v překladu, zčásti Vančurovými doplňky. Právě ty příznačně prezentují charakter postav ve Vančurově koncepci. Charakteristický je pro to úsek z prvního dějství, kde je z překladu doslova převzat zápis na pirátské mapě o uložení pokladu. Následuje dialog (Vančurův vlastní text podtrhuji):

Dr. Livesey: Nechám okamžitě své bídné praxe! Za tři neděle - jaképak tři neděle - za čtrnáct dní budeme mít skvělou loď, pane, a nejvybranější posádku z celé Anglie.

Trelawney: Chci věc klidně uvážit. Musím se poradit se svým právním zástupcem. Nemohu dát v sázku své jméno jen tak. Vidíte, že jde o uloupený majetek.

Dr. Livesey: To je pravda, viď, Jime... všiml jsem si,

jak vám zasvítily oči.

Trelawney: Promiňte.

Dr. Livesey: Nevadí, nevádí... Raďte se dle libosti. Ad-
vokát již najde nějakou kličku, aby vaše
svědomí upokojil.

Jazyková kvalita překladu vedla dramaturga k nezbytnosti přizpůsobit vlastní text částem, které byly z překladu přejímány. Jazyk hry není proto ozvláštněn postupy, které jsou jinak pro Vančurův jazyk tak charakteristické. Snad právě proto je Vančurův podíl na hře všude důsledně označován jen jako "dramaturgická úprava". Právem tedy nebyl text zařazen do souborné edice Vančurových her. Teprve podrobnější srovnání Vančurova textu s Čepovým překladem by umožnilo přesněji stanovit míru Vančurova autorského podílu na podobě hry a tím i místo této dramaturgické úpravy v celku Vančurova literárního díla.

Kritický ohlas premiéry (zejména články J. Vodáka, A.M. Píši, A.M. Brousila) svědčí o životnosti hry, o úspěchu Vančurovy dramaturgické úpravy v souvislostech dobového divadelnictví a upozorňuje na její specifické kvality jako hry pro mládež. Bylo by nepochybně na místě prověřit tento názor někdejších kritiků novou inscenací dobrodružné hry, jakých není mnoho.

E v a K o l á r o v á